

Emne nr. 114

TENNER OG TANNVERK

Noen av de følgende spørsmål forekom i en annen sammenheng i tidligere emnelister: Overleveringer om barn som er født med tenner (emnelise 45, spørsmål 9), råd mot krampe når barn får tenner, hva man ga spebarn til å bite i når tennene brøt frem, tann gave når den første tannen viste seg, tannfellingen, visse rim (vers, ordtak) ved tannfellingen, hva man skulle gjøre med en felt tann (emneliste nr. 46, spørsmål 48-55), og bruk av tobakk som middel mot tannverk (emneliste nr. 92, spørsmål 20 og 21). Vi er nødt til igjen å spørre om disse emner i den foreliggende liste, som er utarbeidet sammen med skoletannlege Kai Hunstadbråten på Modum. Medarbeidere som har svart før på de nevnte spørsmål, ber vi om å unnskyldte gjentakelsene og ber om supplering av tidligere svar, dersom den nye sammenheng muligens kan fremkalle overleveringer, som før ikke ble husket.

I. Om tenner i sin alminnelighet

1. Hvor mange tenner skal en voksen a) mann, b) kvinne ha?
2. Hva har De hørt om såkalte "visdomstenner"?
3. Var det viktig å ha alle tenner i behold, især for "kloke folk", og hvorfor?
4. Sier man om en mann, som ikke kan hevde seg, spesielt i ordskifte, at han er "tannlaus"?
5. Hva slags personer kunne drive bort en svulst ved å bite i den?
6. Kunne man dra slutninger på et menneskes karakter etter tennenes
a) Farge, hva sa man om hvite, gule, gjennomskinnelige eller

andre farger på tenner?

b) Form, hva sa man for eksempel om spisse eller ualminnelig formede tenner?

c) Stilling, hva betydde for eksempel store mellomrom mellom tennene, overbitt o.s.v.?

7. Kan De nevne noen økenavn på grunn av påfallende tenner?
8. Kjenner De noe særskilt navn på hjørnetannen?
9. Var det særskilt farlig å miste en hjørnetann, og hvorfor?
10. Bortsett fra tannpleie, som blir omtalt i avsnitt II, kjenner De noen råd for å få vakre tenner?
11. Kjenner De noen råd for å få sterke tenner?
12. Kjenner De noen overleveringer om at forskjellige slags mat (for eksempel sur eller het), andre ting, eller bestemte handlinger kunne skade ellers friske tenner?
13. Kjenner De forskjellige råd for å bevare tennene, for eksempel å klippe neglene på en bestemt tid?

II. Tannpleie

14. Hva ble brukt til å skylle ("vaske") tennene med?
15. Hva slags urter har man brukt til munnvann?
16. Har noen urter til dette bruk fått navn som "tanngras", "tannrot" eller lignende?
17. Har man nyttet nattens urin som munnvann, især mot løse tenner?
18. Har De hørt om at man tygget kvæ, kvannrot eller andre røtter, (hva slags), til å holde tennene rene og hindre tannråte?
19. Ble asken av forskjellige tresorter (hva slags), eller andre stoffer brukt til tannpulver?
20. Nyttet man tannstikke?

III. De første tennene

21. Hva sa man om barn som ble født med en eller flere tenner?
22. Kjenner De råd mot krampe på grunn av tennenes frembrudd?
23. Kjenner De råd for å lette tennenes frembrudd, for eksempel å henge bestemte ting (hva slags) på barnet eller ved vuggen, eller å gi barnet noe å gumle på, og hva ble brukt til dette?
24. Vet De om andre råd til lettelse for tennenes frembrudd?
25. Hva betydde det for barnets fremtid år tennene kom sent?
26. Var det et godt varsel når tennene kom tidlig?
27. Hva betydde det for barnet når overtannen kom før undertannen?
28. Skulle barnet få en gave, når den første tannen brøt frem (tanngave, tannfe), og hva besto den i?
29. Skulle den som oppdaget den første tannen på barnet få en liten gave, og i tilfelle av hvem, og hva besto den i?

IV. Tannfelling

30. Hva skal barn si, når de kaster fra seg den felte tannen (gjelder dette bare den første felte tannen, eller alle melketenner)?
31. Hvor kastes den felte tannen?
32. Skulle den felte tannen gjemmes, settes noen sted, i kubbestol for eksempel?
33. Ble felte melketenner satt på smykker?

V. Tannverk

34. Hvor mange slags tannverk fins det?
35. Hva anså man som årsak til tannverk, kunne for eksempel bestemte dyr eller folk sette tannverk på en?

A. Forskjellige råd mot tannverk

36. Har det vært brukt å overføre tannverken til trær på den måten at man tok en flis eller tannstikke av treet, rispet omkring tannen eller pirket i den til det blødde, og deretter satte flisen tilbake i treet, eller plasserte den på et annet sted (hvor)?
37. Hva slags tresort var best til å overføre tannverk på?
38. Skulle flisen settes på nordsiden av treet, og vet man hvorfor?
39. Hva skulle man si når man holdt på med det, eller skulle man tie stille?
40. Kunne man i stedet for fliser bruke spiker (rustne eller nye), eller nåler?
41. Vet De hvor slike trær sto (står)?
42. Fikk den som hugget et slikt tre all tannverken, som var overført til treet?
43. Kunne flis eller spiker fra likkiste brukes på samme måten?
44. Har deler av døde mennesker vært brukt mot tannverk, eller ting som har vært i berøring med lik?
45. Har man brukt å stikke en glødende spiker i den verkende tannen?
46. Har man brukt å stikke noe av de følgende emner eller noen andre i den verkende tannen? Emnene bes nevnt f. eks.:
 - a) kvæ
 - b) bek
 - c) tjære
 - d) skråtobakk
 - e) tobakksblader
 - f) pipeolje
 - g) pepper
 - h) nellik
 - i) urter (hva slags)
 - j) kirkegårdsjord
 - k) iseddik
47. Trodde man at tobakk i forskjellige former bare hjalp dem som ellers ikke brukte tobakk?
48. Hva slags emner ble brukt til å gni den verkende tannen med?
49. Kjenner De andre råd? Vær vennlig å nevne dem.

50. Har man brukt formularer og tannverksbønner, kjenner De slike og kan skrive dem opp for oss?
51. Har det vært brukt å skrive en trollbønn på en papirlapp eller på et stykke flatbrød, ost eller noe annet, og hva skulle man gjøre med disse?
52. Ble det brukt vann fra hellige kilder eller nordrinnende vann mot tannverk?

B. Tanntrekking

53. Var det visse folk (for eksempel smeder, barberere eller andre, som bes nevnt), som drev med tanntrekking?
54. Kan De nevne navn på noen av disse personer, hvor de bodde, for eksempel utenfor bygda, og når de levde?
55. Hva slags redskaper brukte de til tanntrekking?
56. Bli det i Deres strøk fortalt om noen som oppfant et spesielt redskap til tanntrekking?
57. Er slike instrumenter (tenger, nøkler, kniver o.s.v.) bevart, og hvor befinner de seg i så fall?
58. Går det historier om tanntrekking, og kan De fortelle noen eksempler?
59. Skulle trukne tenner gjemmes, for eksempel for å bli lagt i eierens kiste?

VI. Plombering og kunstige tenner

60. Når begynte folk med å reise til tannlege, for eksempel i nærmeste by?
61. Når (om mulig årstall) kom en tannlege fra nærmeste by og hadde kontordager i bygda?
62. Utførte han bare trekking av syke tenner, eller ble det tid til plombering?
63. Kan tidspunktet fastslås når folk i bygda begynte å få plombert

sine hulltenner?

64. Når begynte det å bli vanlig å få et fullstendig sett kunstige tenner, for eksempel i alderen 15-20 år?
65. Når kom den første tannlegen i Deres bygd?
66. Søkte folk flest hans hjelp, eller var det til å begynne med bare yngre folk?